Kraków, 8.09.2022

Dr hab. Ewa Gumul, prof. UŚ
Instytut Językoznawstwa
Wydział Humanistyczny
Uniwersytet Śląski

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Katarzyny Łydki
pt. „Idiolekty bohaterek w wybranych dziełach Margaret Atwood i Alice Munro w przekładzie na język hiszpański i polski"

1. Wybór i uzasadnienie problematyki badawczej rozprawy doktorskiej

Przedstawiona do recenzji praca doktorska mgr Katarzyny Łydki to interdyscyplinarne studium zjawiska idiolektu łączące w sobie cechy analizy językoznawczej i przekładoznawczej. Autorka stawia sobie za cel analizę idiolektów bohaterek kobiecych w wybranych powieściach Margaret Atwood i opowiadaniach Alice Munro budując wielowarstwową analizę elementów języka kobiet zarówno w tekstach oryginalnych, jak i w ich przekładach na język polski i hiszpański. Dobór analizowanych języków czyni analizę jeszcze bardziej interesującą biorąc pod uwagę różnice systemowe pomiędzy analitycznym angielskim a hiszpańskim i polskim należącymi do grupy języków syntetycznych. Ma to bezpośrednie przełożenie na kodowanie cech uznawanych za typowe dla języka kobiet i w pełni uzasadnia wysuniętą przez Doktorantkę hipotezę zakładającą liczne przesunięcia w przekładzie (*translational shifts*) aby oddać wykreowany w analizowanych powieściach idiolekt bohaterek. Moim zdaniem tematyka podjęta w pracy wypełnia lukę w badaniach językoznawczych i przekładoznawczych. Zjawisko idiolektu kobiet nie było dotąd badane w tym zakresie i za pomocą używanych przez Doktorantkę narzędzi. W pełni uzasadnione wydaje się zatem podjęcie badań nad idiolektem i jego przekładem w tym kontekście.

2. Struktura pracy

Praca ma jasną, przejrzystą strukturę, która bardzo ułatwia lekturę tekstu rozprawy. Cała dysertacja liczy 184 stron i została podzielona na dwie części, na które składa się łącznie osiem rozdziałów. W pracy znalazły się również: wstęp, podsumowanie oraz obszerna bibliografia obejmująca analizowane utwory literackie oraz cytowaną w pracy literaturę przedmiotu (łącznie 318 pozycji bibliograficznych).

W pierwszej części doktorantka nakreśla ramy teoretyczne analizowanych zjawisk. Cztery rozdziały składające się na tę część to znakomicie poprowadzony krytyczny przegląd literatury przedmiotu na temat idiolektu kobiecego. Autorka omawia aktualny stan badań zarówno językoznawczych, jak i przekładoznawczych. W każdym podrozdziale doktorantka argumentuje zasadność omawiania poszczególnych zagadnień oraz ich związek z tematem rozprawy. Co szczególnie cenne, w przypadku rozbieżności stanowisk w przytaczanych pracach, mgr Katarzyna Łydka jednoznacznie określa swoje stanowisko, co nadaje spójności prowadzonemu wywodowi i spaja tekst rozprawy.

Pierwszy rozdział dotyczy badań nad językiem kobiet. Autorka omawia teorie biologiczne i społeczne zakładające różnice w języku kobiet i mężczyzn oraz te wykluczające tego rodzaju rozbieżności. Omawia też pokrewne terminy stylu, biolektu oraz genderlektu (z rozróżnieniem na feminolekt oraz maskulinolekt). Co najważniejsze, w tej części autorka precyzyjnie określa przyjęte na potrzeby pracy rozumienie zróżnicowania języka ze względu na płeć, co stanowi znakomite wprowadzenie do przeprowadzonej w dalszej części pracy analizy idiolektu bohaterek utworów Margaret Atwood i Alice Munro.

Drugi rozdział traktuje o badaniach językoznawczych nad językiem kobiet i mężczyzn. Autorka omawia szerokie spektrum prac pochodzących z różnych działów językoznawstwa. Bardzo istotną częścią tego rozdziału jest dokładne omówienie cech języka kobiet w każdym z analizowanych języków z uwzględnieniem różnic systemowych. Pozwala to Autorce na postawianie hipotez na temat możliwych rozwiązań translatorskich w analizowanym przez siebie materiale.

W trzecim rozdziale doktorantka przedstawia aktualny stan badań przekładoznawczych nad językiem kobiet. Omawia zarówno prace wpisujące się w nurt przekładu feministycznego, jak i te dotyczące przekładu cech języka kobiet. Odnosi się także do prac badających zjawisko języka kobiet z perspektywy płci tłumacza. W tej części pracy doktorantka wskazuje również na lukę w dotychczasowych badaniach przekładoznawczych nad językiem

kobiet. Jest nią kwesta jakości przekładu, które to kryterium mgr Katarzyna Łydka bierze pod uwagę w swojej analizie.

Ostatni, czwarty rozdział części przeglądowej poświęcony jest zjawisku idiolektu. Autorka omawia szerokie spektrum prac z dziedziny językoznawstwa, przekładoznawstwa i literaturoznawstwa. Koncentruje się zarówno na idiolekcie autora i wykreowanych przez niego bohaterów, jak i na idiolekcie tłumacza. W tej części pracy brakuje jednak odniesienia do istotnych dla przekładoznawstwa prac Gabrieli Saldanhy z 2011 roku (Saldanha, G. 2011. Translator style: Methodological considerations. *The Translator* 17(1): 25–50; Saldanha, G. 2011. Style of translation: The use of foreign words in translations by Margaret Jull Costa and Peter Bush. In A. Kruger, K. Wallmach & J. Munday (eds.), Corpus-Based Translation Studies: Research and Applications, 237–258. London/New York: Continuum).

Druga, zasadnicza część pracy to rozdziały prezentujące przyjętą w pracy metodologię i samą analizę zgromadzonego materiału badawczego. Ta część dysertacji zostanie szerzej omówiona w części 3 niniejszej recenzji. W tym miejscu warto wspomnieć ścisły związek omawianych w rozdziałach 5 i 6 zagadnień z analizą przeprowadzoną w rozdziałach 7 i 8. Doktorantka wyczerpująco omawia wszystkie istotne z punktu widzenia analizy pojęcia.

3. Metodologia i warsztat rozprawy doktorskiej

Celem pracy jest zbadanie idiolektu postaci literackich oraz jego przekładu w wybranych utworach Margaret Atwood i Alice Munro. Autorka posługuje się metodą studium przypadku wyodrębniając w pierwszej kolejności cechy idiolektu bohaterek utworów, a następnie analizując odzwierciedlenie każdego z nich w przekładach na język polski i hiszpański. W drugiej fazie analizy doktorantka dokonuje analizy produktu przekładu porównując tekst wyjściowy z docelowym. W przypadku rozprawy mgr Katarzyny Łydki, biorąc pod uwagę analizowane zjawisko, cele pracy oraz specyfikę korpusu badawczego, metoda ta z całą pewnością jest trafnym wyborem aby zweryfikować postawione w dysertacji hipotezy. Zaskakuje jednak brak eksplicytnego określenia użytej metody oraz uzasadnienia takiego wyboru. W podrozdziale opisującym przyjętą metodologię warto było by też powtórzyć i uporządkować postawione w pracy hipotezy badawcze. Doktorantka formułuje je co prawda we wstępie i wspomina ponownie w podsumowaniu uzyskanych wyników. Jednak opis metodologii byłby pełniejszy i bardziej klarowny gdyby pytania badawcze i hipotezy zostały

ujęte również w tej części pracy. To samo tyczy się charakterystyki wykorzystanej metody badawczej.

Oceniając warsztat naukowy rozprawy należy przede wszystkim podkreślić dojrzałość badawczą Doktorantki. Podoba mi się bardzo jej sposób prowadzenia wywodu. Autorka znakomicie porusza się w literaturze przedmiotu, dostrzega analogie i rozbieżności w omawianych badaniach. Jej przegląd literatury ma charakter krytyczny i polemiczny. Nie jest jedynie omówieniem poszczególnych prac, jak to ma miejsce w pracach początkujących badaczy. O dojrzałości i samodzielności badawczej mgr Katarzyny Łydki świadczy też sposób prowadzenia wywodu w części analitycznej. Autorka nie ogranicza się do skomentowania materiału egzemplifikacyjnego. Dużo miejsca poświęca na dyskusję zaobserwowanych zjawisk. Doktorantka śmiało wyraża swoje opinie i odważnie podejmuje decyzje badawcze. W znakomitej większości przypadków właściwie rozpoznaje zastosowane przez tłumaczy strategie oraz techniki i trafnie ocenia ich konsekwencje dla tekstu przekładu i jego odbioru. Można oczywiście polemizować z niektórymi decyzjami doktorantki (np. w niektórych przypadkach, które autorka określa mianem nadmiernej amplifikacji – np. na stronie 96). Można by też spodziewać się większego poziomu uszczegółowienia jeśli chodzi o różne warianty amplifikacji tekstowych. Mam tu na myśli rozróżnienie pomiędzy eksplicytacją, nadtłumaczeniem i amplifikacją wymuszoną przez różnice systemowe. Jednak wymienione aspekty są relatywnie mało istotne na tle całej analizy i nie zaburzają w żaden sposób logiki wywodu. Warto również podkreślić, że autorka bardzo sprawnie posługuje się aparatem pojęciowym wypracowanym przez przekładoznawstwo i językoznawstwo.

Oceniając stronę formalną przedstawionej do recenzji pracy, należy stwierdzić, że rozprawa została przygotowana zgodnie z obowiązującymi zasadami. Zachowano właściwe proporcje pomiędzy częścią teoretyczną i analityczną, a przytoczone w dysertacji prace i modele tworzą spójny i klarowny wywód ściśle związany z częścią badawczą. Autorka zadbała również o odpowiednią kolejność rozdziałów i podrozdziałów, dobrze opracowała bibliografię oraz poprawnie sformatowała dokument. Wyróżnienie przykładów w formie przejrzystych tabel bardzo ułatwia lekturę tekstu.

Należy także podkreślić, że Doktorantka oparła pracę na aktualnej i szerokiej bazie źródłowej. Wszystkie źródła zostały właściwie dobrane i przywołane zgodnie z potrzebami wywodu. Praca jest przygotowana bardzo staranie pod względem językowym. Doszukałam

się jedynie nielicznych błędów językowych (np. „zostały przeanalizowane ze szczególnych uwzględnieniem” na stronie 10), które w żaden sposób nie umniejszają wartości pracy. Styl pisania autorki sprawił, że pracę przeczytałam z prawdziwą przyjemnością!

4. Wnioski końcowe

Praca mgr Katarzyny Łydki stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz prezentuje właściwy poziom metodologiczny. Doktorantka wykazała się odpowiednią wiedzą teoretyczną i praktyczną, a także umiejętnością samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Wobec powyższego stwierdzam, że przedstawiona do recenzji praca doktorska spełnia wszystkie wymagania stawiane tego typu rozprawom. Przyjmuję ją i wnioskuję o dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów postępowania o nadanie stopnia Doktora Nauk Humanistycznych.

dr hab. Ewa Gumul, prof. UŚ